

Mellékletek:

A dabasi II. világháborús emlékmű

A Tisztelt Értéktár Bizottság 2020. szeptemberében tárgyalta a sári, alsódabasi és Pest-vármegyei I. világháborús emlékművekkel kapcsolatos javaslatokat. Mint akkor kiderült, a folyamatot annak idején jogszabály támogatta, és megyénkben a II. világháború megkezdése után is, sőt még 1944-ben is állítottak hősi emlékművet (Ipolytölgyes, Tahitótfalu). A hatalmas emberáldozatot követelő II. világháború befejezése után azonban merőben megváltozott a társadalmi környezet. Természetesen igény lett volna ezúttal is a hősök és áldozatok emlékének megörökítésére, amit jól mutat, hogy egyes esetekben a II. világháború kitörése után állított I. világháborús emlékműveken elkülönítve, önálló táblákon feltüntették az addig elesett katonák neveit. 1945 után, a megszállt országban az emlékállításnak ez a módja megszűnt, szovjet hősi emlékművek létesültek, míg az országra mentális teherként, megszégyenítésként az „utolsó csatlós” bélyeget aggatták. Egyúttal a május végi Hősök Napja emlékünnepet is megszüntették. Ez az állapot egészen a rendszerváltozásig fennmaradt.

Módosításra, emlékezetpolitikai korrigálásra a települések ezt követően gondolhattak. A jogelőd – Alsódabast és Felsődabast magába foglaló – Dabas község területén, a dabasi városrészen ez a 20. század utolsó évtizedében elmaradt. Az emlékmű hiányát Csontos József református lelkész észlelte, és egyúttal összefogással, közadakozásból történő pótlását kezdeményezte. A gyakorlati megvalósulás első lépéseként Emlékmű Bizottság alakult 2003-ban. A lelkes civilek gyűjtötték és rendszerezték az áldozatok névsorát. Javaslatot tettek az emlékmű ma már közismert helyére, a Szakorvosi Rendelőintézet mögötti református temető területén, mely a református gyülekezet támogató hozzáállása nélkül nem lett volna lehetséges. Megvitatták a Ligetvári István építész által készített koncepciótervet, majd a szobor létrehozására Pataki Miklós szobrászművészt kérték fel. A terv alapján makett és látványterv készült. A tereprendezés a helyszínen 2005-ben vette kezdetét. A közadakozást vállalkozói felajánlások is segítették, de az évekkel későbbi megvalósuláshoz végül önkormányzati segítség is kellett. A 2011. január 13-án történt avatóról a következőképpen adott hírt a városi önkormányzat honlapja:

„A II. VILÁGHÁBORÚS EMLÉKMŰ ÁTADÁSA

Január 13-án a doni áttörés szomorú napjaira emlékezett a város közössége. A Doni Emléknep fáklyás felvonulással kezdődött, majd 17.000 órákor sor került a II. világháborús emlékmű átadására a Dr. Halász Géza Szakorvosi Rendelőintézet mögött, a régi református temető sarkán. Az emlékmű tervezője Ligetvári István építész, a lélek szobrának alkotója Pataki Miklós szobrászművész. A rendezvényen több mint 200 fő volt jelen, sok adományozó, hozzátartozó - az elesettek, a polgári áldozatok és a zsidó deportáltak leszármazottai – jött el az emlékmű avatóünnepségére.

A Himnusz hangjai után Valentyik Anna Radnóti Miklós A la recherche című versével alapozta meg az emlékezés hangulatát, majd Pásztor Gergely képviselő, a Szoborbizottság tagja mondott megható ünnepi beszédet. A szobor leleplezése után a történelmi egyház képviselői – László Milán evangélikus lelkész, Csonka Csaba plébános és Csontos József református lelkész – mondtak áldást a gyülekezetre és az emlékműre.

Köszegi Zoltán polgármester, főtámogató az emlékmű összetartó, közösségformáló erejéről, és a Remény Évében a bizakodás fontosságáról beszélt, majd az önkormányzatok, pártok, egyesületek koszorút helyeztek el a Kovács Sámuel tüzércsapat felvezetésével. A rendezvény a Szózat közös eléneklésével zárult.

A Doni Emléknap zárásaként az emlékező közösség megtekintette a „...nyugtasson a Donnak zúgása” című dokumentumjátékot az Áldos Egyesület előadásában. A darab szerzője dr. Szabó József János.”

További anyagi ráfordításra volt szükség a kompozíció teljes megvalósítására, illetőleg időközben az áldozatok névsora is bővült. A márványtábla jelen javaslat összeállításakor a következő személyek emlékét örökíti:

Balogh Pál

Borbély Ferenc

Bragyova Istvánné, Tusák Magdolna

ifj. Bundás Pál

Buzek József

Csendes József

Dari István

Dimitroff Péter

Dobszai Katalin

Dori Lajos

Dori Péter

Drozdik Mihály

Farkas György

Farkas István

Gattyán Ferenc

Gazsik Sándor

Gágány Sándor

Havasi Gyula

Hefler Sándor

Hegóczki László

Hevesi János

id. dr. Katona József

Katona Józsefné, Schwarcz Piroska

Klein Adolf

Kocsír Gábor

Kohan József

Kollár Pál

Kolompár István

Kosztolányi Sándor alhadnagy

Kovács Andor

Kovács István

Kronvalter István

Lakos Jolán

Lakos Lajos

Lakos Lajosné, Hingyi Rozália

Lőwy Mór

Lőwy Mórné, Kohut Margit

Markó Gergely

Mády Ferenc

Misányi Ferenc

Mózer István

Novák János
Ország István
Ország Mihály
Pávics Sándor
Precsinszki István
Reszeli Géza
Reszeli József
Rizmajer János
Schwartz Imre
Schwartz Imréné, Schwartz Ilona
Schwartz Tibor
Silberstein Gyula
Silberstein Sándor
Sós Lajosné
Straub Béla
Surman Péter
Szaller László
Szágos Béni
Szegő Rudolf
Szegő Rudolfné, Fischer Szerén
Szegő Júlia
Szegő Sándorné, Faragó Erzsébet
Szilárd János
Szilárd Jánosné, Schilinger Melánia
Török István
Tusák Éva
Tusák Miklós
Újvári József
Újvári Mihály
Weisz Árminné, Weisz Erzsébet
Weisz László
Weisz Oszkár

A dabasi II. világháborús emlékmű ma már hozzátartozik a városképhez. Egyedi művészi színvonalával jól jelképezi Dabas község fájdalmas emberáldozatát a nagy világégésben. Minden emberéletet egyenlő veszteségként örökít, méltó emléket állít a magyar katonák hősiességének és a civil áldozatoknak egyaránt. Bevált, megszokott helyszíne a doni megemlékezéseknek. Erkölcsi kötelességünk a mementó megőrzése és ápolása, melyet jól szolgál a települési értéktárunk épített örökség kategóriájába történő besorolás is.

Bibliográfia

- Karlik Dóra: Az elfelejtett kétszázézer. Dabasi Újság, 2005. február; p. 17.
Kapui Ágota: Csak összefogással valósulhat meg! Dabasi Újság, 2006. január. p. 4.
K. Á.: Rekviem a 2. magyar hadseregért. Dabasi Újság, 2008. január-február; p. 2.
Emlékmű Munkacsoport: Készül a II. világháborús áldozatok névsora. Dabasi Újság, 2008. május. p. 11.

Emlékmű Munkacsoport: Készül a II. világháborús áldozatok névsora. Dabasi Újság, 2008. június. p. 13.

Kancsár Krisztián: A doni katasztrófa. Dabasi Újság, 2009. január. p. 13.

Szerk. [Kapui Ágota]: A Don-kanyar áldozataira emlékeztek. Dabasi Újság, 2009. január. p. 13.

F. L.: A 2. magyar hadsereg pusztulása a Don-kanyarban. Dabasi Újság, 2010. január. p. 21.

Dabasi Újság: A II. világháborús emlékmű átadása. 2010. december. p. 16.

Feldman László: Mennybe emelkedett lelkek. Felavatták a második világháború alsó- és felsődabasi áldozatainak emlékművét. Dabasi Újság, 2011. február. p. 2. Fotók: Karlik Dóra.

Szabó József János: A doni katasztrófa. Dabasi Újság, 2012. január. p. 13. A címlapon fotómontázs Keresztúry Dezső versének idézetével.

Szerk. [Kapui Ágota]: Tisztelt Olvasók! (Felhívás az áldozatok névsorának kiegészítésére.) Dabasi Újság, 2012. január. p. 14.

Szerk. [Kapui Ágota]: Doni megemlékezés városunkban. Dabasi Újság, 2012. február. p. 4. Fotók: Karlik Dóra.

Papst József: Dabasi tüzekek doni emléktúrája. Dabasi Újság, 2012. február. p. 20.

F. L.: 70 éve történt a doni katasztrófa. Dabasi Újság, 2013. január. p. 15.

Szerk. [Kapui Ágota]: Doni megemlékezés. Dabasi Újság, 2013. február. p. 2. Fotók: Karlik Dóra.

Dabasi Újság: A doni áttörés emlékére. 2014. január. p. 14.

K. Á.: Doni megemlékezés a II. világháborús emlékműnél. Dabasi Újság, 2014. február. p. 2. Fotók: Karlik Dóra.

Kancsár Krisztián: 72 éve semmisült meg a 2. magyar hadsereg a Don-kanyarban. Dabasi Újság, 2015. január. p. 16.

K. Á.: Doni megemlékezés. Dabasi Újság, 2015. február. p. 2.

Szerk. [Kapui Ágota]: A 2. magyar hadsereg doni kálváriája. Dabasi Újság, 2016. január. p. 17.

K. Á.: Doni megemlékezés a II. világháborús emlékműnél. Dabasi Újság, 2016. február. p. 2. Fotók: Karlik Dóra.

Szerk. [Kapui Ágota]: Doni megemlékezés a Nemes-kúriában. Dabasi Újság, 2017. január. p. 3.

Kiss István: A doni katasztrófa. Dabasi Újság, 2017. január. p. 17.

Kapui: Megemlékezés a doni áttörés 75. évfordulóján. Dabasi Újság, 2018. január. p. 6.

FL: Doni megemlékezés. Dabasi Újság, 2019. január. p. 9.

Dabasi Újság: A Don hősei. 2020. február. p. 3. Fotók: Karlik Dóra.

K. D.: A Don. Dabasi Újság, 2021. január-február. p. 2.

Szerk.: 79 évvel ezelőtt történt a doni katasztrófa. Dabasi Újság, 2022. január-február. p. 4.

Feldman László: „Hol vannak a katonák, kik harcoltak sok éven át”. A doni áttörés 80. évfordulójára emlékeztünk. Dabasi Újság, 2023. január-február. p. 4.

<https://www.dabas.hu/index.php/fooldal/hireink/archiv-hireink-2011/210-a-ii-vilaghaborus-emlekmu-atadasa>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:A_m%C3%A1sodik_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA_%C3%A1ldozatai_Als%C3%B3-%C3%A9s_Fels%C5%91dabason,_t%C3%A1bla,_Kegyeleti_Park,_2017_Dabas.jpg

Összeállította: Valentyk Ferenc